

חייב משום בעל אוב (וכן הובא בשמו בנתיב אדם וחוה לרבנו ירוחם יז,ה). וכן נפסק בשלחן ערוך (יו"ד קעט, יט. ובב"י הקשה מה ענין זה לבעל אוב, וכתב להגיה שחייב משום עבודת כוכבים. והש"ך חולק, וכ"ד הגר"א).

אמר אביי: האי מאן דבעי למיצמד זיבורא ועקרבא – אסור, ואי קאתו בתריה – שרי. התוספות הקשו היכי דמי, אם במקום סכנה – פשוט שמותר, ואם לאו – מדוע מותר. ויש לישב קושיהם לפי דברי כמה מהראשונים שכתבו שלא נאסר הכישוף כשנעשה לצורך רפואה כיון שהתועלת מצויה על פי הנסיון (כן משמע מתשובת הרשב"א ח"א תיג. וכ"כ בספר החינוך סב. וכן דעת מהר"א, מובא בים של שלמה חולין פ"ח ג). והלא דברים קל וחומר, ומה איסור כישוף שהוא בסקילה התירו אפילו שלא במקום סכנה, כל שכן איסור חובר חבר שאינו במיתה אלא באזהרה, שמותר (עפ"י שבט הלוי ח"ה קונטרס המצוות כו).
 עוד בענין ריפוי ע"י כישוף – ע' בספרים המצוינים ביוסף דעת סנהדרין סה:

הפניות

לומר שאין עונשין מן הדין – על מקור כלל זה וטעמיו – ע' במובא סנהדרין עו.

במחלוקת רבי ישמעאל ורבי עקיבא לענין שוכב ונשכב, בזכור ובבהמה – ע' בסנהדרין נד.

אילימא דעמד בבית עבודת כוכבים וסבר בית הכנסת היא והשתחוה, הרי לבו לשמים. ע"ע במובא ביוסף דעת סנהדרין סא:

(ע"ב) זקשיא ליה לרב ביבי בר אביי, אי הכי הא דתנן שלשים ושש כריתות בתורה, תלתין ושבע נינהו, דאיכא המעלה והמעלה... אי למאן דגמר מגזרה שוה... למאן דמייתי ליה בהיקש...'
 – לבאור ההנחה שהמעלה איברי פנים ואיברי חוץ חייב שתיים. וכן באורי הילפותות – ע' במובא בזבחים קז.

דף ד

אמר רבא: שאני מגדף הואיל וישנו בלב – פירוש, חיובו בא על מחשבת הלב, והמחשב בלב חייב לשמים כאילו גידף בפה, [והיא הסיבה שאין מועילה חזרה ב'תוך כדי דיבור' במגדף (וע' תוס' ב"ב קכט: ד"ה והלכתא)], ואילו ידעו בית דין מחשבת הלב, היו צריכים להמית אותו אף במחשבה, וכמו לענין עבודת כוכבים שאמרו (בקדושין מ) שהקב"ה מצרף המחשבה למעשה, שנאמר **למען תפש את בית ישראל בלבם** (עפ"י ר"ן סנהדרין סה: משך חכמה שלח טו, ל).
 ע' לעיל ב. שיתכן ומגדף בכתב חייב, שכיון שעיקר חיובו על מחשבת הלב, אין הפרש באופן שמגלה מחשבתו, אם בדיבור אם בדרך אחרת.

אמר רבא: שאני עדים זוממין הואיל וישנן בראיה – כמה ראשונים גרסו 'הואיל וישנן באיה' (איה'

בלשון ערבי: 'אף אני כמוהו' – מפרשים. הערת הגר"מ מאוזו שליט"א: 'בלשון ערבי שלנו איה (במפיק ה"א) פירושה 'כן'. ויש לברר מפי בקיאים בערבית ספרותית, או 'באין'. כלומר, ששייך שיתחייבו ללא שימוש בעקימת השפתים, כגון ששואלים אותו, האם גם אתה כמוהו? והוא עונה 'אין', וכדומה. וכיון שכך אין זה נקרא 'מעשה' (עפ"י הרי"ף בשם רב האי; שו"ת הרשב"א 'מיוחסות' רמ. וע"ע בחדושי הר"ן בסנהדרין ובשו"ת אבני נזר או"ח נה, ט קכג, ה). ע"ע: מהר"ץ חיות סנהדרין; שו"ת בית הלוי ח"א לו ושו"ת אבני נזר או"ח נה, ב (בבאר שיטת התוס' בסוגיא).

'נימא בהא קמיפלגי, דרבי ישמעאל סבר לוקין על לאו שבכללות, ורבנן סברי אין לוקין על לאו שבכללות... לעולם סבר רי"ש אין לוקין...'...! הדברים עתיקים שענין 'לאו שבכללות' בגמרא אין כולו על צד אחד, אלא יש שכולן מודים בו שאין לוקין עליו, כאותו האמור בסנהדרין בפרק ד' מיתות... ויש שלוקין עליו, כדעת רבה בפרק ראשון של תמורה... ויש שנחלקו בהן אב"י ורבא ב'נא ומבושל'... והלכה בהן כמי שאומרים אין לוקין. ומסתברא לי משום דשינה (אולי: דשייכא) פלוגתיהו בפלוגתא דתנאי בפרק קמא דכריתות... (מתוך שו"ת הרשב"א ח"א קמא. ע"ש. וע"ע: דברי אמת (בתחילת קונטרס שיש בענין לאוין); באר שבע וערוך לנר ושפת אמת כאן).

'הוה אמינא נילף שור שור מסיני' – אף על פי שאין אדם דן גזרה שוה אלא אם כן קבלה מרבו – באמת נתקבלה במסורת גזרה–שוה לתיבות שור – שור. וסלקא דעתך ללמדה גם לענין זה, שור דחלב משור דסיני, שכבר כתבו ראשונים שהתיבות נמסרו בגזרה שוה ולא דוקא הענין – קמ"ל שלא נתקבלה גזרה–שוה זו לענין זה אלא ל'שור' אחר. וכיוצא בזה מצינו בכמה מקומות (עפ"י ברכת הובת; ערוך לנר. וכקדושין יז. וברש"י; סנהדרין פג, וכתוס' שבת קלא. וכן יש בברכות טו. ובמצפה איתן שם).

'מה לכשב ועז שכן נתרבו אצל הפסח'. בשטמ"ק (טו) מובא בשם הרא"ש שהיה יכול לומר 'מה לכשב ועז שכן נתרבו אצל תמיד'. מבואר מדבריו שגדי עזים כשר לתמיד. וצ"ע הלא כבשים כתיבי. ויש להעיר שכן נמצא גם בפירוש ר"ש סירליאו (ירושלמי ברכות פ"ד) וכן משמע ב'פני משה' (שם) – שגדי כשר לקרבן תמיד. וכל זה צריך עיון גדול (עפ"י שבט הלוי ח"ה קונטרס המצוות סג. עע"ש).

'שאם אכל חלב וחלב שם אחד בשני העלמות – חייב שתים... משום דהעלמות מחלקין'. בבאר ענין העלמות מחלקים, וברש"י – ע' בספר בית ישי יח; שו"ת שבט הלוי ח"ג מ וח"ה כה.

(ע"ב) 'הוה אמינא חלב דחולין הוא דאסור משום דלא הותר מכללו אבל חלב מוקדשין דהותר מכללו הוה אמינא מדהותר בשרן אישתרי נמי חלבן'. רש"י פרש 'הותר מכללו' – החלב, שהאליה נקראת חלב בענין הקרבנות, והותרה באכילה בשור ובעז.

הרש"ש כתב שפרוש זה אינו מובן. ויש מקום לפרש על פי מה שאמרו בתורת כהנים (ג, ט) האוכל מאליה של קדשים, רבי יהודה אומר: חייב שתים שנאמר 'חלבו האליה' – הקיש אליה לחלב. ופירש הראב"ד שלוקה שנים משום חלב, וא"כ לפי האמת האליה בקדשים דינה כחלב וא"כ הרי הותרה מכללה בשור ובעז [והגם שבחולין מעולם לא נאסרה האליה, עצם ההתר מכללו מהוה קולא, ע' במש"כ במנחות ו. וכן צ"ל לפירוש הערוך–לנר שבסמוך], וכך הוא פירוש הפירכא: הלא גם אם נלמד קדשים מחולין לאסור חלב, הרי לא יהיו שוים ממש כי בקדשים על כרחך יהא מותר מכללו, א"כ סברא היא שלא נלמד מעיקרא.

ואמנם יש מקום לדחות דהוה רבי יהודה, אבל חכמים שמשוים באיסור חלב בין חולין למוקדשין י"ל שחולקים וסוברים לפי

האמת שאין באלה איסור חלב, והרי אנו מבארים כעת דעת חכמים – אעפ"כ עתה אנו קיימין בסלקא דעתין, לולא שהיה כתוב איסור בקדשים, והוה אמינא כסברת רבי יהודה והרי הותר מכללו. עוד בענין האליה, אם נחשבת חלב – ע' במובא ביוסף דעת חולין ק"ז. ויש מפרשים, שהותר החלב לגבי מזבח, ויוצא הוא מכלל שאר הדברים האסורים להדיוט שאסורים כמו כן להיקרב לגבוה (עפ"י שיטמ"ק יב. [ושם אות יג הגיה למחוק תיבת 'בשרם'], וע' גם ברש"ש ובספר זכר יצחק לו). ויש מי שפרש על פי רהיטת לשון הגמרא ש'הותר מכללו' מתייחס על המוקדשין [ומצאנו בגמרא שכינו מוקדשין בלשון יחיד] ולא על חלב; כלומר, המוקדשין היו אסורים קודם זריקה, והתירה תורה את בשרם באכילה ע"י זריקת הדם, הלכך הוה אמינא שגם חלבם יהא מותר (ערוך לנר). ר"ג (נדפס בדף ה:): כתב כשני הפירושים, ושני טעמים קאמר הגמרא; גם הותר החלב לגבוה ועוד שהותר הבשר והו"א שגם החלב יותר. וא"כ גם ברש"י י"ל כן, שהותר חלב האליה בשור ועז, ועוד שהותרו הקדשים מכללן בבשר. ומיושבת קושית השיטמ"ק על פרש"י הלא זקוקים אנו לאותה צריכותא גבי דם בסמוך, ואילו לפרש"י אין שייכת הסברא בדם – אמנם בדם שייך הטעם השני.

זרבנן סברי לאו מלאו ילפינן לאו מכרת לא ילפינן – הלכך, אעפ"י שהכתוב באותה פרשה מדבר בענין קדשים – לא דיבר בקדשים אלא לענין 'כרת', כי כל אכל חלב מן הבהמה אשר יקריב ממנה אשה לה' ונכרתה הנפש האכלת מעמיה, אבל ה'לאו' שנאמר בפרשה זו, בחולין מדבר ולא בקדשים, ואין לנו להוסיף 'לאו' בקדשים על הלאו האמור בקדשים במקום אחר – חקת עולם... כל חלב וכל דם לא תאכלו. (ובשפת אמת הקשה הלא קל וחומר הוא, אם יש בו כרת כל שכן שיש גם לאו – ולפי האמור לא קשה, שכבר נאמר אזהרה בקדשים ואין לנו ללמוד אזהרה נוספת).

'לימד על דם השרץ והשרץ שמצטרפין זה עם זה... אמר רבינא: הילכך דם נחש...' בענין דם שרצים והמסתעף – ע' אבי עזרי (קמא) מלכ"ט, י. (שו"ת הרמ"א קז; חדושי הגר"ר בנגיס ח"א סא,ה; 'חדושי הגר"ח על הש"ס' פ"ה דכתובות).

זאחד לדם כיסוי' רש"י מפרש שהוצרך הכתוב לאסרו שלא נאמר בטל הוא אגב הקרקע והאוכלו כאוכל עפר בעלמא. והתוס' פרשו שהחידוש הוא אעפ"י שאינו נשפך כמים, שהרי צריך לכסותו – עוברים עליו. ובשיטמ"ק פרש, כיון שנאמר כי הדם הוא בנפש יכפר א"כ הוה אמינא שדם שטעון כיסוי ואינו ראוי לכפר לא נאסר, קמ"ל.

'אכל מעשר דגן ותירוש ויצהר – לוקה שלש'. 'צריך עיון להרמב"ם דמעשר שאר מינים נמי דאורייתא, משום מאי מתרינן ביה' (מהגר"א נבנצל שליט"א). ב'חדושי הגר"י' (מנחות ע) מבואר שאעפ"י שהשמות מוחלקין לענין מלקות, הלאו הוא אחד [הגם שבמנין המצוות מנאן הרמב"ם כשלושה], שלא לאכול מעשר חוץ לירושלים. והוכיח מכך שלוקה גם על שאר פירות, לדעת הרמב"ם – אעפ"י שלא נאמר בכתוב אלא דגן תירוש ויצהר. ולפי זה נראה שמתרים משום הלאו דאכילת מעשר בחוץ ואין הפרש בחילוקי המינים לענין התראה. [וכן לענין צירוף לכזית ממינים שונים – נחשבים כמין אחד וחייב. וכ"כ בספר קרן אורה נויר לה:]. ואולם במנחת חינוך (תמד) הבין שהם שלשה שמות לגמרי, ואין מצטרפים זה עם זה. ולדבריו צ"ע. (וע"ע בדיון חילול מעשר דגן תירוש ויצהר על פרוטה – במנחת שלמה סו"ס סג). וכן לענין איסור חדש בלחם וקלי וקרמל, כתב המנחת-חינוך (שו"י) שמתרים בו משום השם הפרטי. וכשאכל שלשתם יצטרכו לפי"ז שלשה התראות, כן כתב הרדב"ז הל' מאכ"א י, ג.

יצוין שיש אומרים שאין צריך להזכיר בהתראה את הלאו אלא די להתרותו שהוא עובר עבירה, או להזכיר שם האיסור אך לאו דוקא את ה'לאו' שבתורה – ע' ערוך לנר כאן (ד"ה קסבריי), ובדבריו בשו"ת בנין ציון החדשות (קלד) בדעת הרמב"ם הל' סנהדרין יב. וכ"כ במראה הפנים (ירושלמי סנהדרין ז,ה); מנחת חינוך (לב, רט). ואולם דעת כמה ראשונים (ענתוס' ריש מו"ק ב: תורי"ד שבת קלח. ועוד) אינה כן.

דף ה

'האוכל לחם קלי וכרמל לוקה שלש...' – אבל האוכל לחם לבדו אינו מתחייב אף משום 'קלי' ו'כרמל' [וכ"כ הרמב"ם מאכלות אסורות י,ג], אעפ"י שלחם זה היה מקודם לכן קלי וכרמל, מכל מקום משנקרם פניו בתנור ונעשה 'לחם', פקעו ממנו האיסורים הקודמים (עפ"י אחיעזר יו"ד לט). ואין הכוונה שהאיסור הנוכחי מפקיע את האיסור הקודם [כי אדרבה, בכל מקום הסברה הפוכה, שאין איסור חדש חל על איסור קודם, וכפי שתמה הגרצ"פ פרנק], אלא הכוונה שאיסור 'חדש' חל רק על שמות מסוימים, שהם 'לחם' או 'קלי' או 'כרמל', ולו יצוייר שלא יהא על התבואה חלות שם של אחד משלש אלו – אין זה חפצא שנאסר בחדש. (עפ"י ברכת מרדכי ח"ב טו, יז). ואולם יש סוברים שגם תבואה חדשה שאינה מאחת משלש שמות הללו – אסורה (עפ"י באור הגרי"פ פערלא לרס"ג ל"ת קסד – עפ"י לשונות הראשונים. וע' גם בהר צבי יו"ד רלט – ושם כתב לחלוק על האחיעזר ודעתו שלא נפקע האיסורים הקודמים כשנעשה לחם. וע' אור שמח מאכ"א י,ב; זרע אברהם יג,ד).

– כאן פרש"י 'קלי' ו'כרמל' – שניהם גרעינים, אלא שזה הובהב באש ונקלה וזה לא נקלה ועדיין הגרעין רך ומלא.

ובפרשת אמור פרש רש"י 'קלי' – קמח קלוי. וזהו שאמרו כאן שהקלי נשתנה – שהרי נשתנה מגרעין לקמח. ואולם מה שאמרו 'מה לקלי וכרמל דאיתנהון בעיניהון' אינו מובן, הלא ה'קלי' היינו קמח – וצריך לדחוק שכלפי לחם שנשתנה לגמרי לפנים חדשות, נקרא הקמח הקלוי 'בעין', הגם שאינו בעין ממש כמו כרמל.

ובספר החינוך (שה) פרש 'כרמל' – תבואה הקלויה בשבלים [בניגוד ל'קלי' שהוא גרעין שנקלה לאחר הוצאתו מן השבולת]. ולשיטה זו יש דוחק בפירוש הסוגיא; במה שאמרו שהקלי נתרבה אצל מנחות וכרמל לא, והלא גם הכרמל הוא קלוי והרי הגרעינים כשרים למנחות – צריך לפרש לפי שלא נתרבה אצל מנחות כשהגרעין עם השיבולת. ומה שאמרו שהכרמל לא נשתנה והקלי נשתנה – אין הפירוש שנשתנה ע"י האור, שהרי גם הכרמל קלוי באש, אלא הכרמל לא נשתנה כיון שהוא עדיין בשבלים, שלא כקלי שכבר הוסר מהשבולת (עפ"י שבט הלוי ח"ה קונטרס המצוות ג).

'... שהרי בתו מאנוסתו הן הן גופי תורה ולא לימדה הכתוב אלא מגזרה שוה'. לא אמר 'לא למדנה' אלא 'לא לימדה הכתוב' – כי אלו הדברים כולם קבלה מהשליח עליו השלום וממנו למדנום בקבלה, אלא ששתק הכתוב מלזכרה מפני שיכולה להילמד בגזרה שוה (עפ"י ספר המצוות לרמב"ם, ל"ת שלו).

וע"ע שם בשורש ב ששיטתו לחלק בין גזרה שוה הבאה לחדש דין שלא נמסר בקבלה, שלא הזכירו בגמרא בפרוש שהוא דין תורה – דין זה אינו אלא מ'דברי סופרים' [מ'מ מדרבנן ממש וי"מ שהוא דין תורה אלא שנקרא 'דברי סופרים' כי החכמים הם